

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

فیش منبر

حقیقت لیلۃ الرغائب

آیت الله مکارم شیرازی

↓ کانال فیش منبر موضوعی در ایستا ↓

<https://eitaa.com/fishemenbar>

<http://www.talabeyar.ir> = سایت طلبه یار

ماه رجب از ماههای بسیار پرفضیلت است؛ [۱] از روایات متعدّد وارد شده درباره ماه رجب می توان به اهمیت بالای آن پی برد؛ به ویژه آنکه بدانیم ماه رجب ماه عبادت و خودسازی [۲] ماه تهذیب نفوس و خودسازی و آغاز یک دوره جدید سیر و سلوک الی الله به شمار می آید. [۳]

در این میان لیلۀ الرغائب از جمله شب های مهم ، مفید و حیاتبخش است [۴]؛ از این نظر که لیلۀ الرغائب شب رحمت است، شب مغفرت و آمرزش است؛ چراکه دریای لطف و بخشش پروردگار در این شب مواج است، [۵] لذا در این شب مبارک، خداوند به بندگانش فضل خود را عطا می فرماید و به کرم خویش، آنان را می آمرزد. [۶]

معنای واژه لیلۀ الرغائب

لیله به معنای شب و «رغائب» جمع «رغیبه» به معنای خواسته مهم است که از ریشه «رغبت» گرفته شده است. [۷] هم چنین «رغائب» جمع «رغیبه» به معنای شیء مطلوب و امر مرغوب است که هر دو معنا درست است. [۸]

از نخستین شب جمعه ماه رجب غفلت نکنید

اولین شب جمعه ماه رجب را «لیله الرغائب» گویند؛ در این زمینه رسول خدا صلی الله علیه و آله در روایتی که فضیلت ماه رجب را بیان می کرد فرمود: «از

اولین شب جمعه ماه رجب غافل نشوید که فرشتگان آن را «لیله الرغائب» نامیدند. [۹]

«لیله الرغائب» شب پاداش های فراوان

«لیله الرغائب» یعنی شبی که به خاطر پاداش ها و فضیلت های فراوانی که دارد، مورد میل و رغبت فراوان است و یا به معنای «شب پاداش های فراوان» است، زیرا «رغائب» جمع «رغیبه» است که هم به معنای «کار مورد رغبت» آمده است و هم به معنای پاداش و عطای فراوان. [۱۰] بی تردید وعده پاداش عظیم برای لیله الرغائب، خود گواه بر اهمیت آن است. [۱۱]

اعمال «لیله الرغائب» در کلام پیامبر مهربانی ها

گفتنی است رسول خدا صلی الله علیه و آله اعمالی را برای آن شب به این کیفیت بیان فرمود: «روز پنجشنبه اول ماه را روزه می گیری، چون شب جمعه فرا رسید، میان نماز مغرب و عشا دوازده رکعت نماز می گذاری (هر دو رکعت به یک سلام) و در هر رکعت از آن، یک مرتبه سوره «حمد» و سه مرتبه «إنا انزلناه» و دوازده مرتبه «قل هو الله احد» را می خوانی. [۱۲]

پس از اتمام نماز هفتاد مرتبه می گویی: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدَ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ وَ عَلَيَّ آلِهِ» آنگاه به سجده می روی و هفتاد بار می گویی: «سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ

الْمَلَائِكَةَ وَالرُّوحَ» سپس سر از سجده برمی داری و هفتاد بار می گویی: «رَبِّ اغْفِرْ
وَ اِرْحَمْ وَ تَجَاوَزْ عَمَّا تَعَلَّمُ، إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيُّ الْأَعْظَمُ» بار دیگر نیز به سجده
می روی و هفتاد مرتبه می گویی: «سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ» آنگاه
حاجت خود را می طلبی که ان شاء الله بر آورده خواهد شد. [۱۳]

وعده های شیرین پیامبر (صلی الله علیه و آله) در یک شب روحانی

رسول خدا صلی الله علیه و آله در فضیلت این اعمال فرمود: «کسی که چنین
نمازی را بخواند، خداوند همه گناهانش را بپامرزد... و در قیامت درباره هفتصد
تن از خاندانش شفاعت می کند، و چون شب اول قبر فرا رسد، خداوند پاداش
این نماز را به نیکوترین چهره، با رویی گشاده و درخشان و زبانی فصیح و
گویا، به سوی قبر او می فرستد، آن چهره نیکو به وی گوید: «ای حبیب من! بر
تو بشارت باد! که از هر شدت و سختی نجات یافتی» از آن چهره نورانی
می پرسد: «تو کیستی؟ من تاکنون چهره ای از تو زیباتر ندیده ام و بویی از بویت
خوشر به مشام نرسیده؟!» [۱۴]

آن چهره نیکو پاسخ دهد: «ای حبیب من! من پاداش آن نمازی هستم که تو
در فلان شهر، فلان ماه و در فلان سال به جا آورده ای؛ من امشب به نزد تو
آمدم، تا حقت را ادا کنم و مونس تنهایی تو باشم و وحشت را از تو مرتفع
سازم (و همواره در کنارت بمانم) تا زمانی که همگی در روز رستاخیز برخیزند

و در عرصه قیامت بر سرت سایه بیفکنم. (خلاصه هیچ زمانی پاداش این کار نیک از تو قطع نخواهد شد)». [\[۱۵\]](#)، [\[۱۶\]](#)

لیله الرغائب ؛ شب قبولی حاجات و بخشش گناهان

انجام اعمال لیله الرغائب برای تحصیل بعضی از آثار و برکات هم چون آمرزش گناهان و قبولی حاجات موثر است لذا شایسته است مومنان بیش از پیش به آن توجه نمایند. [\[۱۷\]](#)

آری خداوند دستور داد که در این شب مبارک مردم برای توبه از گناهانشان ضمن خضوع در پیشگاه خداوند، توبه و تقاضای عفو را از صمیم دل بر زبان جاری سازند، لذا به آنها وعده داد که در صورت عمل به این دستورات و اهتمام به لیله الرغائب، گناهانشان را خواهد بخشید. [\[۱۸\]](#)

فلسفه پاداش‌های عظیم در لیله الرغائب

گاه در روایات برای انجام اعمال و مناسک دینی در مناسبت‌هایی هم چون لیله الرغائب، پاداش‌های عظیمی ذکر شده است که ممکن است این سؤالات را برای خوانندگان مطرح کند که آیا هر فرد مسلمانی که چنین اعمال ساده‌ای را انجام دهد از چنان پاداش‌های عظیم بهره‌مند می‌شود و اصولاً چه رابطه‌ای میان این اعمال و آن همه ثواب و پاداش است؟ [\[۱۹\]](#)

در پاسخ باید به این نکته توجه کرد که اولاً: دریافت این پادشاهی عظیم مطابق صریح آیات قرآن و روایات، متوقف بر ایمان و اخلاص و تقواست، چنانکه در قرآن کریم می‌خوانیم: «إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ»؛ [۲۰] خداوند تنها از پرهیزگاران قبول می‌کند...» [۲۱]

در این زمینه امام صادق علیه السلام در روایتی فرمود: «مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُخْلِصًا، دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَ اخْلَاصُهُ أَنْ يُحْجَزَهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ عَمَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ؛ کسی که «لا اله الا الله» را با اخلاص بگوید، داخل بهشت می‌شود و اخلاصش این است که «لا اله الا الله» او را از تمام آنچه خداوند متعال حرام کرده، باز دارد...» [۲۲]، [۲۳]

هم چنین در پاره‌ای از روایاتی که در مورد پادشاهی عظیم زیارت‌ها آمده، جمله «عَارِفًا بِحَقِّهِ؛ با شناخت به حق او» دیده می‌شود که مفهومی آن است: آن امام را واجب‌الاطاعت بدانند و دستوراتش را بکار گیرند؛ در یکی از این روایات امام کاظم علیه السلام می‌فرماید: «إِذَا عَرَفَ حَقَّهُ وَ حُرْمَتَهُ وَ وِلَايَتَهُ...» [۲۴]، [۲۵]

ثانیاً: حفظ این دستاوردها و پادشاهی‌ها نیز مهم است؛ زیرا ممکن است کسی با اعمال صالحی پادشاهی عظیمی برای خود فراهم سازد، ولی بعداً با اعمال زشت و گناهان عظیم آنها را از نامه اعمال خود بشوید؛ در حدیث معروفی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌خوانیم که: هر کس لا اله الا الله بگوید،

خداوند درختی در بهشت برای او غرس می کند. [۲۶] مردی از قریش در آنجا حاضر بود، عرض کرد: ای رسول خدا! بنابراین درختان ما در بهشت بسیار زیاد است! حضرت فرمود: «نَعَمْ! وَ لَكِنَّ اَيَّاكُمْ اِنْ تُرْسَلُوا عَلَيْهَا نِيرَانًا فَتُحْرَقُوها؛ آری! ولی بر حذر باشید که آتشی نفرستید که آن درختان را بسوزاند.» [۲۷]

سپس پیامبر (ص) به کلام آسمانی [۲۸] «وَلَا تُبْطِلُوا اَعْمَالَكُمْ...» استدلال فرمود. [۲۹]

پاداش های عظیم در ليله الرغيب؛ استحقاق با تفضل؟

در تشریح نسبت اعمال مومنان در ليله الرغيب با پاداش های عظیم الهی در آن شب پربرکت باید گفت، همه اوامر و نواهی الهی مصالحی دارد که به خود مکلفان باز می گردد. [۳۰]

از این جهت اطاعت فرمان های پروردگار خدمتی به خداوند نیست بلکه خدمتی به خود ماست زیرا یقین داریم که تمام آن ها دارای مصالحی است که عاید ما می شود، به تعبیر دیگر، شبیه دستوری است که طبیب به بیمار می دهد. حال اگر بیمار دستور طبیب را اجرا کند و سلامتی خود را بازیابد حق دارد از طبیب تقاضای اجرتی در برابر زحمت خوردن داروهای تلخ کند؟ فرمان های پروردگار در مورد واجبات و محرمات و نیز انجام مستحبات همه از این قبیل است. [۳۱]

و از آنجا که انجام عبادت در ليله الرغایب سبب صفای روح و تکامل نفس و عزت و سربلندی می‌شود و مومنان را از مفسد و بدبختیها نجات می‌دهد؛ از این رو خداوند به لطف و کرمش برای تشویق مردم به اطاعتی که موجب کمال آنهاست پاداشی برای ليله الرغایب بر عهده گرفته و وعده ثواب داده و هرگز از آن تخلف نخواهد کرد، زیرا تخلف از وعده بر حکیم قادر و عالم، محال است. قرآن مجید می‌فرماید: « كَتَبَ عَلَي نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ »؛ خداوند رحمت را بر خود مقرر داشته است». [۳۲] از سوی دیگر می‌فرماید: « إِنَّ اللَّهَ لَا يُخَلِّفُ الْمِيعَادَ »؛ خداوند از وعده خویش تخلف نمی‌کند». [۳۳]، [۳۴] آری پاداش‌های الهی متناسب لطف و کرم اوست نه متناسب اعمال ما و اضافه. [۳۵]

با این تفاسیر اگر خداوند پاداشی می‌دهد صرفاً تفضل است، در این مسأله پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در روایتی فرمود: «لَنْ يَدْخَلَ الْجَنَّةَ أَحَدًا عَمَلُهُ، قَالُوا: وَ لَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: وَ لَا أَنَا، إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَنِي اللَّهُ بِرَحْمَتِهِ!»؛ هیچ‌کس را عملش وارد بهشت نمی‌سازد. عرض کردند: حتی خود شما ای رسول خدا؟! فرمود: آری، من هم چنین هستم، مگر این که رحمت خدا شامل من شود!». [۳۶]، [۳۷]

در ادامه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله دست مبارک را بر سر خود نهاد و با صدای بلند جمله بالا را بیان کرد. یعنی یقین بدانید که من هم مشمول این

حکم هستیم.^[۳۸] اشاره به این که پاداش الهی به قدری پراهمیت است که اگر بنا بود ما اجر و مزدی از خداوند طلبکار باشیم این پاداش‌های عظیم و این بهشت جاویدان بسیار فراتر از اعمال ما بود.^[۳۹]

اعمال لیله الرغایب و طرح یک نکته

گفتنی است از اعمال ماه رجب، اعمال اولین شب جمعه ی این ماه به نام «لیله الرغائب» است. در این زمینه مرحوم سید بن طاووس آن را به بعضی از کتب اصحاب استناد می دهد. مرحوم علامه ی مجلسی نیز آن را در بحار الانوار نقل می کند. مرحوم علامه ی حلی حتی به استحباب آن فتوا می دهد.^[۴۰]

لیکن اخیر عده ای در مورد این عمل به بیراهه رفته اند و گفته اند که روایت آن در کتب اهل سنت وجود دارد و ابن جوزی آن را مجعول می داند. ابن تیمیه نیز آن را بدعت می داند.^[۴۱]

این شائبه در حالی است که سه نفر از بزرگان شیعه آن را نقل می کنند. و حتی امروزه بعضی از اهل سنت نیز این نماز را به جا می آورند.^[۴۲]

در پاسخ به این شبهه باید گفت در اینجا یک قاعده ی کلی برای دعاها و نمازهای مستحب ذکر می کنیم و آن اینکه برای مشروعیت این اعمال سه راه وجود دارد غالب این دعا و نمازها و زیارات مسند نیست بلکه مرسله می باشد.

مثلا سید بن طاووس و دیگران در کتب خود ذکر کرده اند و سند متصل صحیح برای آن ذکر نکرده اند [۴۳].

لذا یک راه این است که کسی قائل به این باشد که تسامح در ادله ی سنن معتبر است یعنی روایات مرسل و غیر صحیح در این گونه موارد حجت است و می توان به استحباب آن فتوا داد. حتی اگر این روایات در کتب اهل سنت باشد همچنان می توان به دلیل روایات «من بلغ» به آنها عمل کرد. البته مادامی که یقین به بطلان آن روایات مستحبه نداشته باشیم [۴۴].

راه دوم این است که احادیث «من بلغ» را برای اثبات استحباب حجت ندانیم ولی در روایت است که اگر کسی آنها را «رجاء» و یا «التماسا ذلک الثواب» انجام دهد، آن ثواب به آنها داده می شود. ما نیز قبول داریم که می توان رجاء آنها را به جا آورد [۴۵].

راه سوم این است که به سراغ اطلاقات ادله ی نماز و دعا رویم. عموماتی وجود دارد که نماز مستحب است و هر کس می خواهد زیاد و هر کس که می خواهد کمتر بخواند و یا اینکه نماز بهترین موضوع است. بنا بر این به قصد قربت مطلقه که همان قصد عمومات است این اعمال را به جا آورد [۴۶].

سخن آخر: (لزوم دعا برای تعجیل در فرج امام زمان(عجل الله تعالی فرجه الشریف) در ليله الرغایب)

شب ليله الرغایب شب مبارکی است و خداوند در این شب، به بندگان مؤمن، نظر رحمت می‌افکند و آن کس که در این شب به اطاعت خداوند مشغول باشد، پاداش بسیار زیادی دارد. [۴۷] شایسته است همگان در این شب، برای تقرب به خداوند سعی و کوشش نمایند! [۴۸] و نیز برای وجود مبارک امام زمان علیه السلام و فرج آن حضرت و رفع مشکلات جوامع اسلامی و نابودی قدرت‌های استکباری بسیار دعا کنند. [۴۹]

پژوهش؛ تهیه و تنظیم؛ معاونت تحریریه خبر پایگاه اطلاع رسانی

دفتر حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی makarem.ir

[۱] کلیات مفاتیح نوین؛ ص ۶۲۲.

[۲] همان؛ ص ۶۲۳.

[۳] همان؛ ص ۶۲۴.

[۴] تفسیر نمونه؛ ج ۲۶؛ ص ۴۴۶.

[۵] مثالهای زیبای قرآن؛ ج ۱؛ ص ۷.

[۶] کلیات مفاتیح نوین؛ ص ۶۸۱.

[۷] پیام امام امیر المومنین علیه السلام؛ ج ۸؛ ص ۴۸۵.

[۸] همان؛ ج ۹؛ ص ۶۲۲.

[۹] کلیات مفاتیح نوین؛ ص ۶۳۵.

[۱۰] همان.

[۱۱] اخلاق در قرآن؛ ج ۳؛ ص ۳۰۲.

[۱۲] کلیات مفاتیح نوین، ص: ۶۳۶.

[۱۳] همان.

[۱۴] همان.

[۱۵] اقبال؛ صفحه ۶۳۲؛ مرحوم علامه حلی در اجازه‌اش برای «بنی زهره» این روایت را به طور مشروح نقل کرده است، ر.ک: بحار الانوار؛ ج ۱۰۴؛ ص ۱۲۵.

[۱۶] کلیات مفاتیح نوین، ص: ۶۳۶.

[۱۷] همان؛ ص ۳۱.

[۱۸] تفسیر نمونه؛ ج ۱؛ ص ۲۶۹.

[۱۹] کلیات مفاتیح نوین؛ ص ۲۴.

[۲۰] سوره مائده؛ آیه ۲۷.

[۲۱] کلیات مفاتیح نوین؛ ص ۲۴.

[۲۲] بحار الانوار؛ ج ۹۰؛ ص ۱۹۷؛ ح ۲۱.

[۲۳] کلیات مفاتیح نوین؛ ص ۲۴.

[۲۴] کافی؛ ج ۴؛ ص ۵۸۲؛ ح ۹.

[۲۵] کلیات مفاتیح نوین ؛ ص ۲۴.

[۲۶] همان.

[۲۷] همان؛ ص ۲۵.

[۲۸] سوره محمد؛ آیه ۳۳.

[۲۹] بحار الانوار؛ ج ۹۰ ؛ ۱۶۸ ؛ ح ۳.

[۳۰] پیام امام امیر المومنین علیه السلام ؛ ج ۸ ؛ ص ۲۳۸.

[۳۱] همان ؛ ج ۱۵ ؛ ص ۶۹.

[۳۲] سوره انعام؛ آیه ۱۲.

[۳۳] سوره آل عمران؛ آیه ۹.

[۳۴] پیام امام امیر المومنین علیه السلام ؛ ج ۸ ؛ ص ۲۳۹.

[۳۵] کلیات مفاتیح نوین ؛ ص ۲۵.

[۳۶] بحار الانوار؛ ج ۷ ؛ ص ۱۱.

[۳۷] پیام امام امیر المومنین علیه السلام ؛ ج ۱۵ ؛ ص ۶۹.

[۳۸] همان.

[۳۹] همان؛ ص ۷۰.

[۴۰] بیانات حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی؛ درس خارج فقه؛ مسجد اعظم قم؛ ۱۳۹۶/۱/۱۹.

[۴۱] همان.

[۴۲] همان.

[۴۳] همان.

[۴۴] همان.

[۴۵] همان.

[۴۶] همان.

[۴۷] کلیات مفاتیح نوین ؛ ص ۸۳۱.

[۴۸] همان ؛ ص ۶۸۱.

[۴۹] همان ؛ ص ۷۸۹.